

HET GEHEIM VAN GEZOND ONDERNEMERSCHAP *

Glenn Sankatsing

www.rescueourfuture.org

Published by Internationaal Ambitueus, Augustus 2017

Economie en ecologie worden vaak gezien als elkaars vijanden, zoals dat naaste verwanten weleens overkomt. *Eco*, hun gemeenschappelijke wortel stamt van *oikos*, het Griekse woord voor huis. In plaats van de tegenpolen die de moderne mens van ze gemaakt heeft, bevinden economie en ecologie zich daarom in een harmonische, complementaire relatie om de Aarde als ons groot huis verstandig te bewonen. Zo hoort het tenminste te zijn. Je moet je huishouden draaiende houden, maar tegelijkertijd moet je je huis schoon en leefbaar houden. Het ene kan niet zonder het andere. Als we dit vertalen naar gezond ondernemerschap op lokaal en mondiaal niveau, dan betekent het dat economische activiteiten de behoeften van de mens moeten bevredigen maar zonder daarbij het milieu onherstelbare schade toe te brengen. De ecologische balans zodanig verstoren dat ons verblijf op aarde in gevaar komt is al helemaal uit den boze.

We moeten ons economisch en sociaal bewegen tussen twee grenzen die we geen van beide mogen overschrijden. Als we de natuur helemaal met rust laten en niet planten, niet produceren en geen technologische antwoorden vinden op levensbedreigende uitdagingen, dan zitten we in een gevarenzone. Maar als we de natuur te zwaar belasten boven haar herstelcapaciteit, dan spelen we ook met onze overleving. Het uit de hand gelopen milieuvraagstuk van vandaag is een overschrijding van die tweede grens, omdat we reeds stappen op onze vorige ecologische voetsporen voordat de natuur de kans heeft gehad om ze uit te wissen. Met zo een overbelasting van onze planeet is de mensheid bezig de uitzonderlijke omstandigheden te verstoren die het leven op aarde mogelijk hebben gemaakt. Dat is spelen met vuur in de grote droge tijd.

Kunnen we wel producten maken die voldoende behoeftebevrediging en genot verschaffen zonder overbelasting van de natuur? Twee prachtige voorbeelden, die elk het symbool zouden kunnen zijn van de milieubeweging, geven antwoord op die vraag. De hangmat, uitsluitend gemaakt met wat de natuur verschaft, is een mobiel bed. De igloo is een huis dat tot stand komt door herordening van ijs. Dit bewijst dat creativiteit ons goed van pas kan komen om de juiste balans te behouden met de omgeving waarin we moeten leven. Daarbij moet arbeid natuurlijk worden beloond, ook die van de ondernemer die economische initiatieven ontplooit die inspelen op de behoeften van de mens om te kunnen

overleven en om geluk na te streven. Maar als die activiteiten niet duurzaam zijn, dan werken ze als een boemerang. Een economisch model dat ons leefmilieu vernietigt doet denken aan een parasiet die zijn gastplant doodt. Vandaag gaan we gebukt onder een dominant systeem waarvoor de enige schoonheid van de natuur zijn monetaire waarde is.

Gelukkig begint het besef goed door te dringen dat duurzaamheid een essentieel antwoord is waarbuiten we niet kunnen. Ondernemers moeten zich daar ook in kunnen terugvinden. We zondigen tegen duurzaamheid wanneer egoïstisch winstbejag ten koste gaat van de overlevingskansen van de mens. Dat gevaar is groot, wanneer we er niet voor schromen om de vraag naar consumptiegoederen kunstmatig op te schroeven, waardoor die niet langer een uitdrukking is van werkelijke behoeften. De auto's van onze overgrootouders gingen dertig jaar mee. Op Cuba rijden ze nog rond. Nu moeten we, ondanks de ongekende technologische, elektronische en digitale revoluties van de afgelopen halve eeuw, viermaal zoveel auto's kopen die gemiddeld zeven tot acht jaar meegaan en dus vier keer, bij elke nieuwe koopronde, winst opleveren voor miljardairs die een aanslag plegen op ons zuurverdiend geld. Ja, het alom geprezen vijfde mesje van uw scheerapparaat scheert alleen uw portemonnee beter. Uw aquariumvisje leeft langer dan uw smartphone. Mode heeft zijn charmes, maar hoeveel mensen beseffen dat de belangrijkste functie van de mode is om kleren die nog in een perfecte staat verkeren tot oude vodden te verklaren om zo de vraag kunstmatig te vermenigvuldigen? Vandaag leidt de drang naar winst over de hele linie tot een onnodig hoog productieniveau, dat de consument meer kwaad dan goed doet. Zo een nutteloze overproductie verslindt waardevolle energie en plaatst een onaanvaardbare belasting op de natuur om ons heen. In feite is een groot deel van het zogenaamde energietekort waar deskundigen wakker van liggen te wijten aan energieverstopping en energiemisbruik die alleen maar de bankrekeningen van enkelingen die al te veel hebben vetmesten, in plaats van werkelijke behoeften te dienen.

Wat moet de ondernemer nu doen met de term 'duurzaamheid' die je overal te pas en te onpas hoort rondgalmen? Duurzaamheid is geen moderne uitvinding van de jaren tachtig van de vorige eeuw, zoals velen ons willen doen geloven, maar zij vormt het wezen van de evolutie, die altijd gestoeld is op continuïteit. Aandacht voor duurzaamheid stamt van heel lang geleden, al van de oertijd, zoals te zien is in de heilige verhalen en geschriften over de oorsprong van de mens. Reïncarnatie in het Hindoeïsme en Boeddhisme vereist op de eerste plaats duurzaamheid, anders heb je natuurlijk geen plek meer om naar terug te keren. In het boek Genesis (2:15) lezen we: "En de Heer God nam de mens en plaatste hem in de Hof van Eden om die te bewerken en bewaren." Zie daar de onverbrekelijke band tussen economie (bewerken) en ecologie (bewaren). Als je zo een gebod overtreedt, is er sprake van een grote zonde die niet zonder consequenties blijft, zoals de Koran (30:41) waarschuwt: "Verderf is gekomen over land en zee door wat mensenhanden hebben veroorzaakt, en Hij zal hen een deel laten proeven van wat ze hebben misdaan, zodat zij tot inkeer kunnen komen."

Zelfs de seculiere filosoof Karl Marx benadrukt in *Het Kapitaal* dat we niet de eigenaar zijn van de aarde maar met zijn allen slechts het vruchtgebruik hebben en dat we daarom onze planeet in een verbeterde conditie moeten overdragen aan volgende generaties. Het maakt dus niet uit wat voor u als ondernemer het levensbeschouwelijk pad is om te weten hoe om te gaan met Pachamama, zoals de inheemse volkeren van Amerika Moeder Natuur, waar wij een onderdeel van uitmaken, noemen. We krijgen dan meteen te maken met ethiek. Die beperkt zich niet tot de drang van de wetenschap om te weten hoe de realiteit is, maar concentreert zich op de belangrijkere vraag hoe de wereld behoort te zijn, zodat we er iets aan kunnen doen nu we ook zijn gaan behoren tot de soorten op aarde die met uitsterven worden bedreigd.

Jaren voordat het bekende Brundtland Rapport de term “sustainable development” wereldwijd bekendheid gaf, had de Duitse moraalfilosoof Hans Jonas duurzaamheid al veel beter omljnd vanuit een verantwoordingsplicht. “We hebben niet het recht om te kiezen voor het niet-bestaan van een volgende generatie of die zelfs te riskeren omwille van een beter leven voor de huidige.” Een mensheid die denkt dat ze geen rekening hoeft te houden met de gezondheid van de planeet en van al de andere biologische soorten, omdat zij vindt dat alles is gemaakt om de mens te dienen, leeft volgens Jonas in de kosmische eenzaamheid van het antropocentrisme, het geloof dat de mens in het centrum van alles staat. “We verbeelden ons graag dat de mens het doel is van de natuur,” waarschuwde de grote denker Albert Schweitzer al lang geleden.

Wat is nu de primaire verantwoordelijkheid van de ondernemer die duurzaamheid voorstaat? Winst maken ten koste van de natuur, de medemens en de vrede loopt natuurlijk uit op een frontale botsing. Een gezond, ethisch, milieuvriendelijk ondernemerschap zal duurzaamheid centraal stellen. Maar een vraag rijst onmiddellijk bij velen. Bestaat er wel zoiets als een ethische economische activiteit? Jazeker! Dat is precies de kern van gezond ondernemerschap, dat je in staat stelt om met opgeheven hoofd en een rein geweten rond te lopen, terwijl je geniet van de producten van je arbeid. Het geeft voldoening om te weten dat je als ondernemer iets ‘onderneemt’ om eerlijk je brood te verdienen op een wijze waar de samenleving beter van wordt. En als er daar wat extra beleg bij is, kan dat echt geen kwaad. We worden er allemaal beter en meer mens van.

We moeten natuurlijk genoeg middelen hebben om de dingen te kunnen doen die wij verlangen en dromen voor onszelf en voor degenen die ons na aan het hart liggen. Maar een verblinding door geld brengt slechte mensen voort in een onrechtvaardige wereld die niet duurzaam kan zijn, want hebzucht is onverzadigbaar. De leidraad bij geld moet zijn: genoeg, maar met een zekere maat, want geld bezorgt alleen maar ellende voor degenen die er te weinig of te veel van hebben. De bekende Braziliaanse geograaf Josu  de Castro typeerde dat halverwege de vorige eeuw heel pakkend in zijn aangrijpend boek *Geografie van de Honger*. De armen slapen niet omdat ze honger hebben, en de rijken slapen niet omdat ze bang zijn voor de hongerige armen. De mens verdient echt wel een betere reden om wakker te blijven als hardwerkende burger en als gezonde ondernemer.

* Deze notitie bouwt voort op delen van het recente boek van Glenn Sankatsing *Quest to Rescue Our Future* (Amsterdam, *Rescue Our Future Foundation*, Oktober 2016, 555 p., zie www.rescueourfuture.org), een meeromvattende diagnose en analyse van de huidige crises die het verblijf van de mens op aarde bedreigen en een aanzet tot een diepgaande reflectie en dialoog over stappen om de toekomst van de mensheid veilig te stellen. Reacties zijn welkom, en daarvoor kan de auteur worden bereikt op crscenter@crscenter.com.